

การสร้างพื้นที่ท่องเที่ยวเกษตรนิเวศวัฒนธรรมโดยเครือข่ายชุมชนคน 2 ตำบล
(พะวอ-ด่านแม่ละเมา) อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก

The Creation of Agricultural-Ecological Tourism Area by Community
Network of 2 Sub-districts (Phawo-Dan Mae Lamao), Mae Sot District, Tak

วัชรินทร์ ศรีสมุทร¹ และคณะ

Watcharinrat Srisamut and parties

Received: 1 April 2021; Revised: 30 April 2021; Accepted: 7 May 2021

บทคัดย่อ

การวิจัยในครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาบริบทชุมชนและพัฒนาการความเปลี่ยนแปลงของเครือข่ายชุมชน 2) ค้นหาศักยภาพเกษตรนิเวศวัฒนธรรมโดยเครือข่ายชุมชน 3) สร้างพื้นที่ท่องเที่ยวเกษตรนิเวศวัฒนธรรมโดยเครือข่ายชุมชน 4) ค้นหาการบริหารจัดการท่องเที่ยวเกษตรนิเวศวัฒนธรรมโดยเครือข่ายชุมชนที่นำไปสู่การสร้างเสน่ห์ “อดีตร่วมสมัย” ของพื้นที่ และ 5) สร้างภาคีการท่องเที่ยว 2 ตำบล กลุ่มตัวอย่างได้แก่ ภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนา CBT, ผู้นำชุมชนที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ, ผู้อาวุโส ผู้รู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ของ ตำบลพะวอ และตำบลด่านแม่ละเมา เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง แบบสังเกต แบบสอบถามกึ่งทางการ แบบบันทึกภาคสนาม กล้องถ่ายรูป และเครื่องบันทึกเสียง การวิเคราะห์ข้อมูลใช้ การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนาโวหาร และสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าเฉลี่ย ค่าร้อยละ ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการพรรณนาโวหาร

ผลการวิจัยพบว่า 1) บริบทชุมชนและพัฒนาการความเปลี่ยนแปลงของเครือข่ายชุมชน ตำบลพะวอ ตำบลด่านแม่ละเมา เคยเป็นพื้นที่เดียวกันในอดีตชื่อตำบลพะวอ เป็นเมืองหน้าด่านที่สำคัญของไทยในการสู้รบกับพม่า ปัจจุบันเป็นเมืองหน้าด่านทางเศรษฐกิจ และแยกเขตการปกครองออกเป็นตำบลด่านแม่ละเมา สภาพพื้นที่เป็นที่ราบลุ่ม และพื้นที่ราบสูงตั้งอยู่บนเทือกเขาถนนธงชัย อากาศเย็นสบายตลอดปี มีทะเลหมอก 3 ฤดู เป็นพื้นที่ป่าต้นน้ำ ด้วยความอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่จึงมีชนเผ่าต่าง ๆ อพยพเข้ามาตั้งหลักปักฐาน ได้แก่ ปกาเกอญอ ล้านนา มูเซอ ม้ง กลายเป็นชุมชนพหุวัฒนธรรม ภายหลังมีการประกาศเขตอุทยานแห่งชาติ ทำให้พื้นที่ตำบลพะวอ ตำบลด่านแม่ละเมาอยู่ในเขตอุทยาน 3 แห่ง คือ อุทยานแห่งชาติตากสินมหาราช อุทยานแห่งชาติพาเจริญ และอุทยานแห่งชาติขุนเขาพะวอ 2) ผลการค้นหาศักยภาพเกษตรนิเวศวัฒนธรรมโดยเครือข่ายชุมชนคน 2 ตำบล

¹ วิทยาลัยชุมชนตาก ตำบลหนองบัวใต้ อำเภอเมืองตาก จังหวัดตาก เบอร์โทรศัพท์ 086-926 9733

พบว่า ชุมชนบางกลุ่มเริ่มหันกลับมาทำการเกษตรแบบเดิม โดยใช้แนวคิดทฤษฎีการเกษตรตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง ทฤษฎีการพัฒนาฟื้นฟูป่าไม้อันเนื่องมาจากพระราชดำริ และหันมาใช้ในการท่องเที่ยวเป็นทางรอดในการดำรงชีวิตอาศัยอยู่ร่วมกับป่า และความเป็นชุมชนพหุวัฒนธรรมที่เป็นเสน่ห์ดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้ามาสัมผัสวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ที่แตกต่างกันตามฤดูกาล 3) ผลการสร้างพื้นที่ท่องเที่ยวเกษตรนิเวศวัฒนธรรม พบว่า เกิดจากกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนโดยการประชุมเครือข่ายคน 2 ตำบล อัตลักษณ์ของพื้นที่ คือ “4 ชาติพันธุ์ วิถีผูกพันคนกับป่า” ภาพลักษณ์การท่องเที่ยว คือ “วิถีชีวิตการเกษตรของกลุ่มชาติพันธุ์ที่อาศัยอยู่กับป่า มีความเชื่อและวิถีวัฒนธรรมพึ่งพาอยู่กับธรรมชาติ” และกระบวนการสร้างพื้นที่ เส้นทาง และกิจกรรมในการท่องเที่ยวเชื่อมโยงทรัพยากรที่มีกับองค์ความรู้และวิถีถิ่นของชุมชนที่เป็นอัตลักษณ์โดดเด่นเป็นกิจกรรมเส้นทางการท่องเที่ยวที่มีชุมชนเป็นฐาน 4) การบริหารจัดการท่องเที่ยวเกษตรนิเวศวัฒนธรรมโดยเครือข่ายชุมชนที่นำไปสู่การสร้างเสน่ห์ “อดีตร่วมสมัย” ของพื้นที่ เกิดจากการที่ชุมชนร่วมกันคิดวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายใน และภายนอกเพื่อค้นหาจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส ข้อจำกัด ของการบริหารจัดการท่องเที่ยวเกษตรพื้นที่เครือข่ายชุมชนคนของ 2 ตำบล และจัดตั้งคณะกรรมการบริหารจัดการกลุ่ม จากการพัฒนาศักยภาพทำให้ชุมชนสามารถบริหารจัดการการท่องเที่ยวที่นำไปสู่แนวทางรักษาเสน่ห์ “อดีตร่วมสมัย” ด้วยการนำเอาวิถีการดำรงชีวิต ประเพณีวัฒนธรรม ภาษา อาหารพื้นถิ่น ภูมิปัญญา และเอกลักษณ์การแต่งกายที่ สืบต่อกันใช้เป็นเสน่ห์ในการจัดการท่องเที่ยว 5) ปัจจัย เงื่อนไขที่เกี่ยวข้องในกระบวนการสร้างภาคีการท่องเที่ยว 2 ตำบล ได้แก่ ประชาชนในท้องถิ่น ภาครัฐ ภาคเอกชน สถาบันการศึกษา และการนำสื่อมวลชนมาเป็นภาคีเครือข่ายร่วมในการพัฒนาชุมชนใช้สื่อประสมประสานในการประชาสัมพันธ์เพื่อเล่าเรื่องราว ข่าวสาร ในชุมชนให้กับบุคคลภายนอกได้รับรู้ ส่งต่อและเชื่อมโยงการท่องเที่ยวในพื้นที่เข้าด้วยกัน เป็นการเพิ่มศักยภาพการท่องเที่ยวในพื้นที่ให้มีความหลากหลายมากยิ่งขึ้น ซึ่งภาคีการท่องเที่ยว 2 ตำบล (พะวอ-ด่านแม่ละเมา) เกิดจากการสนับสนุนของภาคีภาครัฐภาคประชาชน และภาคเอกชนที่เข้ามาหนุนเสริม

คำสำคัญ : การสร้างพื้นที่ท่องเที่ยว, การท่องเที่ยวเกษตรนิเวศวัฒนธรรม, การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

Abstract

The objectives of the research are to 1) study the community context and develop the changes of the community network 2) find the potential of agriculture, ecology, culture by the community network 3) create an agro-ecological and cultural tourism area by the community network 4) find the management of agro-ecological tourism by community network that leads to charisma "Contemporary Past" of the area, and 5) create tourism parties in 2 sub-districts. Network partners involved in the development of CBT, formal and informal community leaders, seniors who know the local wisdom of the two areas. The tools used for data collection were structured, non-structured interviews, semi-formal questionnaires, and field recording by using camera and audio recorder. Data analysis used descriptive data analysis; the statistics used in data analysis were frequency, mean, percentage, standard deviation and their eloquence.

The results of the research were as follows: 1) Community context and the development of change of the Pawo sub-district community network, Mae La Mao Dan District used to be the same area in the past called Phawo Sub-district. It is an important outpost in Thailand in the fight against Burma. Nowadays it is an economic outpost, and separate the administrative districts into Mae Lamao Dan District. The condition of the area is flat. And the plateau that is located on Thanon Thongchai mountain range, has cold weather all year round with sea fog 3 seasons, a forest area upstream. Due to the abundance of the area, various tribes were emigrated to establish a foothold, such as Karen, Lanna, Muser, Hmong becoming a multicultural community. After the announcement of the national park area causes the area in Phawo district Mae Lam Mao Dan Sub-district is located in the three national parks: Taksin Maharat National Park, Phacharoen National Park and Phawo Mountain National Park. 2) The results of the discovery of agricultural and eco cultural potential by a network of 2 sub-districts showed that some communities began to return to traditional agriculture. Using the concept of agriculture theory according to the principles of sufficiency economy, the theory of forest restoration development under the royal initiative, and turned to tourism as means of survival in living with the forest. And a multicultural community that attracts tourists to experience the

different lifestyles and well-being of the seasons. 3) Results of the creation of agricultural-ecological tourism areas, this is due to the community participation process. By meeting the network of 2 sub-districts, it was found that the identity of the area was "4 ethnic paths, bound people with the forest". There are beliefs and cultures that depend on the forest and nature. The process of creating areas, routes and activities in tourism links the available resources with the knowledge. And local way of the community that is unique, is a community-based tourism route activity. 4) Management of agro-ecocultural tourism by a network of communities leading to charm the "contemporary past" of the area arises from the community thinks, and analyzes the internal environment. And outside to find strengths, weaknesses, opportunities, and constraints of the management of agricultural tourism, community network areas of the two sub-districts, and established a group management service committee. From the development of capacity, the community can manage tourism that leads to a charming way of preserving "The past combines the era" by adopting a way of life traditions, cultures, languages, local food, wisdom and uniqueness of dress are used as charm in tourism management. 5) The conditional factors involved in the process of building two tambon tourism partners: local people, public sector, private sector, educational institutions. And bringing the mass media to become a partner in the community development network. Using mixed media in public relations to tell stories and news in the community to outsiders. Forward and link local tourism together. This will increase tourism potential in the area to be more diverse. In which the two sub-districts of tourism (Phawo - Mae Lamao Dan) were formed from the support of the government and people, and the private sector to reinforce.

Keywords: Creating a Tourist Area, Agriculture and Ecological Tourism, Community Based Tourism Management

บทนำ

พื้นที่ตำบลพะวอ และตำบลด่านแม่ละเมา อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก ตั้งอยู่บนสันเขาถนนธงชัย มีลักษณะภูมิประเทศและภูมิอากาศที่โดดเด่นเป็นเอกลักษณ์ สภาพส่วนใหญ่เป็นภูเขาสูง ป่าไม้อุดมสมบูรณ์ อากาศเย็นสบาย มีชาวเขาเผ่าปกากะญอ เผ่าแม้ว เผ่ามูเซอ ตั้งถิ่นฐานอยู่ตามแนวภูเขา มีประวัติศาสตร์อันยาวนานที่เป็นความภาคภูมิใจของคนในพื้นที่ คนส่วนใหญ่ทำการเกษตร แม้จะมีคนหลากหลายวัฒนธรรมเข้ามา แต่ก็ส่งผลต่อความมั่นคงของคนในชุมชน ไม่ว่าจะเป็นวิถีคิด ความเป็นอยู่ และยังเป็นเส้นทางผ่านของคนทั้งชาวไทยและต่างชาติ ที่มุ่งไปสู่อำเภอแม่สอด ซึ่งเป็นเขตเศรษฐกิจพิเศษ โดยเฉพาะนักท่องเที่ยวชาวพม่าที่เข้ามาท่องเที่ยวในพื้นที่ทุกวัน ซึ่งเป็นโอกาสของคนทั้ง 2 ตำบล ถ้าจะเปิดหมู่บ้านรับการท่องเที่ยวโดยชุมชน แต่เนื่องจากคนในชุมชนยังไม่มีความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวโดยชุมชน ไม่ว่าจะเป็นรูปแบบ กระบวนการ การต้อนรับ การบริหารจัดการ การตลาด และการประชาสัมพันธ์เพื่อให้มีนักท่องเที่ยว เข้ามาศึกษาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และท่องเที่ยววิถีชีวิตของคนในชุมชนก่อนที่จะเดินทางไปอำเภอแม่สอด การทำให้คนในพื้นที่มีความรู้ทักษะในการบริหารจัดการ บริการท่องเที่ยว เสมือนเป็นการเตรียมคน และพัฒนาคนในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษ โดยใช้ CBR และมรดกวัฒนธรรมเป็นฐานในการพัฒนา ทำให้คนตระหนัก รักหวงแหนพื้นที่ถิ่นของตน ใช้การท่องเที่ยวเป็นการสื่อสาร สร้างการเรียนรู้กับผู้มาเยือน น่าจะเป็นบทเรียนให้กับคนภายนอก และในขณะเดียวกันชุมชนเกิดการตั้งรับปรับตัว แก้ปัญหาในการขายที่ และหันมาทำการเกษตรแบบอินทรีย์ตามศาสตร์พระราชา ถึงแม้จะได้ผลผลิตน้อย แต่ปลอดภัยกับชีวิตของตนเองและนักท่องเที่ยว รวมถึงชุมชนจะต้องได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวในลักษณะเชิงบวก เพื่อนำไปพัฒนาชุมชนของตนต่อไป ซึ่งบทบาทหน้าที่และพันธกิจหลักของวิทยาลัยชุมชนตากคือสร้างชุมชนให้เกิดการเรียนรู้ในประเด็นต่าง ๆ ตามความต้องการจำเป็นเร่งด่วนของแต่ละพื้นที่ จึงเข้าไปมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ร่วมกับชุมชน ในการใช้กระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรม โดยมีพี่เลี้ยงจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) เป็นผู้หนุนเสริมในการสร้างการเรียนรู้ดังกล่าว อีกทั้งสถาบันการศึกษาในพื้นที่ ได้แก่ โรงเรียนบ้านปางสามได้มีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมเรียนรู้การใช้กระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน CBT จึงเป็นที่มาของโครงการ “การสร้างพื้นที่ท่องเที่ยวเกษตรนิเวศวัฒนธรรมโดยเครือข่ายชุมชนคน 2 ตำบล (พะวอ-ด่านแม่ละเมา) อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก”

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาบริบทชุมชนและพัฒนาการความเปลี่ยนแปลงของเครือข่ายชุมชนคน 2 ตำบล
2. เพื่อค้นหาศักยภาพเกษตรนิเวศวัฒนธรรมโดยเครือข่ายชุมชนคน 2 ตำบล
3. เพื่อสร้างพื้นที่ท่องเที่ยวเกษตรนิเวศวัฒนธรรมโดยเครือข่ายชุมชนคน 2 ตำบล
4. เพื่อค้นหาการบริหารจัดการท่องเที่ยวเกษตรนิเวศวัฒนธรรมโดยเครือข่ายชุมชนคน 2 ตำบล ที่นำไปสู่การสร้างเสน่ห์ “อดีตร่วมสมัย” ของพื้นที่
5. เพื่อสร้างภาคีการท่องเที่ยว 2 ตำบล

วิธีดำเนินการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัยครั้งนี้ ใช้กระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นเครื่องมือในการศึกษาและพัฒนาการท่องเที่ยววิถีเกษตรเชิงนิเวศ ซึ่งเป็นกระบวนการที่เน้นคนเป็นศูนย์กลาง มุ่งเสริมพลังอำนาจในแก่ประชาชนในพื้นที่ ด้วยกระบวนการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมผ่านกระบวนการ CBR เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในเครือข่ายชุมชนที่ร่วมพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวที่ดำเนินการโดยชาวบ้านในชุมชนที่นำไปสู่การพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืน เน้นคนในพื้นที่ให้มีส่วนร่วมทุกขั้นตอน ประชากรและกลุ่มตัวอย่างครั้งนี้ มุ่งศึกษาเครือข่ายชุมชนคน 2 ตำบล คือ ตำบลพะวอ และตำบลด่านแม่ละเมา อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก มีครัวเรือนทั้งสิ้น 5,178 ครัวเรือน ประชากรรวมทั้งสิ้น 15,375 คน จำนวน 19 หมู่บ้าน กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ กลุ่มแกนนำแบบที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการในชุมชน กลุ่มปราชญ์ท้องถิ่น และกลุ่มภาคีเครือข่าย โดยเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง แบบสังเกต แบบสอบถามกึ่งทางการ แบบบันทึกภาคสนาม กล้องถ่ายรูป และเครื่องบันทึกเสียง ผังเครือญาติ โครงสร้างองค์กรชุมชน ปฏิทินประเพณี วัฒนธรรม ปฏิทินอาหาร ประวัติศาสตร์ชุมชน (Time line) ประวัติชีวิตบุคคลสำคัญ กล้องถ่ายรูป และเครื่องบันทึกเสียง สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลได้แก่ ค่าเฉลี่ย ค่าร้อยละ ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการพรรณนาโวหาร โดยใช้รูปแบบการประเมินผลกระทบแบบมีส่วนร่วม 5 ขั้นตอน ดังนี้

1. ประชุมสร้างเครือข่ายทีมวิจัยชุมชนความร่วมมือร่วมพัฒนา CBT วิถีเกษตร โดยการทาบทามเชิญชวนบุคคลเข้าร่วมทีมวิจัย ประชุมเปิดตัวโครงการและแบ่งทีมงาน บทบาทหน้าที่ และประชุมแยกแต่ละทีมงานย่อยและติดต่อกับผู้เข้าร่วมงานเพิ่มเติม เพื่อได้ทีมชุมชนร่วมทำงานวิจัย
2. ประชุมปรับฐานคิดการใช้ CBR การพัฒนา CBT ทำให้เข้าใจกระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น และการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนมากขึ้น รู้จักเครื่องมือ และรูปแบบที่ใช้ในการเก็บข้อมูลงานวิจัย เข้าใจวัตถุประสงค์ของการทำงานวิจัย และเป้าหมายงานวิจัยชุมชนจะได้อะไร

3. วางแผน/กำหนดกรอบการทำงาน/ค้นหา เพื่อหาแนวทางการดำเนินงาน แบ่งหน้าที่การทำงาน รวมทั้งติดตาม ทบทวนแนวทางการทำงานวิจัย และวางแผนการทำงานร่วมกัน ในขั้นนี้ทำให้ได้ Key men ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

4. ศึกษา จัดเก็บ และทบทวนข้อมูล ในขั้นนี้ จะทำการศึกษาข้อมูลจากเอกสารและจากสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศ แหล่งข้อมูลทุติยภูมิ (Secoddary Data) และการจากการลงพื้นที่แหล่งข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ จัดประชุมคั่นข้อมูลให้กับชุมชน เพื่อตรวจสอบข้อมูลโดยคนในชุมชน

5. พัฒนาทีมวิจัยชุมชน ร่วมกันกำหนดเส้นทางท่องเที่ยวโดยชุมชน ศึกษาฐานชุมชนต้นแบบ และร่วมกันวิเคราะห์ข้อมูลที่เป็นผลสรุปจากการศึกษา เพื่อนำไปสู่การวิเคราะห์อัตลักษณ์ของชุมชน ที่นำไปสู่การพัฒนากิจกรรมเส้นทางท่องเที่ยวและผลิตภัณฑ์ของชุมชนที่ ทั้งนี้ร่วมสรุปสภาพปัญหาของชุมชนด้านต่าง ๆ โดยมีผู้อาวุโสของชุมชนเข้าร่วมให้ข้อชี้แนะเพิ่มเติม จุดอ่อน จุดแข็ง โอกาสและแนวทางแก้ไข สกัด คัดสรร วิเคราะห์ ทบทวนข้อมูลที่ผ่านมาที่คั่นข้อมูลชุมชน เพื่อร่วมดำเนินการพัฒนากิจกรรมเส้นทางท่องเที่ยวของชุมชนขึ้นเบื้องหลัง

ผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาบริบทชุมชนและพัฒนากิจกรรมเส้นทางท่องเที่ยวของเครือข่ายชุมชนคน 2 ตำบล พบว่า ตำบลพะวอ และตำบลด่านแม่ละเมา เคยเป็นพื้นที่เดียวกันในอดีตชื่อตำบลพะวอ เป็นเมืองหน้าด่านที่สำคัญของไทยในการสู้รบกับพม่า ปัจจุบันเป็นเมืองหน้าด่านทางเศรษฐกิจ และแยกเขตการปกครองออกเป็นตำบลด่านแม่ละเมา สภาพพื้นที่เป็นที่ราบลุ่ม และพื้นที่ราบสูงตั้งอยู่บนเทือกเขาถนนธงชัย อากาศเย็นสบายตลอดปี มีทะเลหมอก 3 ฤดู เป็นพื้นที่ป่าต้นน้ำ ด้วยความอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่จึงมีชนเผ่าต่าง ๆ อพยพเข้ามาตั้งหลักปักฐาน ได้แก่ ปกาเกอญอ ล้านนา มูเซอ ม้ง กลายเป็นชุมชนพหุวัฒนธรรม ภายหลังมีการประกาศเขตอุทยานแห่งชาติ ทำให้พื้นที่ตำบลพะวอ ตำบลด่านแม่ละเมาอยู่ในเขตอุทยาน 3 แห่ง คือ อุทยานแห่งชาติตากสินมหาราช อุทยานแห่งชาติพาเจริญ และอุทยานแห่งชาติขุนเขาพะวอ

2. ผลการค้นหาคัญภาพเกษตรนิเวศวัฒนธรรมโดยเครือข่ายชุมชนคน 2 ตำบล พบว่า ตำบลพะวอ และตำบลด่านแม่ละเมา เป็นพื้นที่ราบลุ่ม ราบสูงและมีภูเขาสลับซับซ้อน แบ่งเขตพื้นที่การปกครองออกเป็น 19 หมู่บ้าน มีกลุ่มชาติพันธุ์อาศัยอยู่ 4 กลุ่มชาติพันธุ์ ในอดีตชุมชนใช้ระบบการทำเกษตรที่คล้ายคลึงกัน คือการปลูกพืชแบบหว่านถั่วเหลืองป่าเพื่อจับจองพื้นที่ทำการเกษตรแต่เมื่อมีการประกาศเป็นเขตอุทยานแห่งชาติ ทำให้คนในชุมชนปรับเปลี่ยนระบบการทำเกษตรมาเป็นการทำเกษตรเพื่อยังชีพ เริ่มอยู่เป็นหลักแหล่งมีอาชีพทั้งปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์ ใช้พันธุ์พืชที่คัดเลือกตามธรรมชาติ ภายหลังรัฐบาลสนับสนุนการปลูกข้าวโพดแทนการปลูกข้าว รวมทั้งมีนายทุนเข้ามารับซื้อ

พืชผลในพื้นที่และมีเงื่อนไขข้อตกลงการใช้พันธุ์พืชเพาะปลูกโดยนายทุนเป็นผู้กำหนด ส่วนการปลูกผักนั้นค่านิยมของผู้บริโภคที่ต้องการพืชผักที่สวยงามไม่มีตำหนิ จึงทำให้ระบบการทำการเกษตรเปลี่ยนไป จากการปลูกเพื่อยังชีพเป็นระบบการเกษตรแบบเข้มข้นที่เน้นการใช้เครื่องจักร ปุ๋ยเคมี สารเคมี เพื่อป้องกันกำจัดศัตรูพืช และใช้พันธุ์พืชที่ได้รับการพัฒนาจากการผสมผสานและคัดเลือกเป็นการเกษตรที่ต้องการปัจจัยการผลิตสูง เพื่อขยายพื้นที่ในการเพาะปลูกและเพิ่มผลผลิตจึงมีการถางป่าทำการเกษตรมากขึ้น เมื่อมีการขุดดินพื้นที่ป่าและควบคุมการใช้ป่า ทำให้ชุมชนเริ่มหันกลับมาทำการเกษตรแบบเดิม โดยใช้แนวคิดทฤษฎีการเกษตรตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง, ทฤษฎีการพัฒนาพื้นที่ป่าไม้อันเนื่องมาจากพระราชดำริ (ป่า 3 อย่างประโยชน์ 4 อย่าง) เพื่อลดพื้นที่ในการปลูกพืชเชิงเดี่ยวมาเป็นไม้ยืนต้น และช่วยกันอนุรักษ์ผืนป่าเพื่อสร้างความสมดุลของธรรมชาติเพื่อความ เป็นอยู่ที่ดีขึ้นและหันมาทำการท่องเที่ยวโดยชุมชนจึงทำให้คนในชุมชน สามารถอยู่ร่วมกับธรรมชาติ ได้อย่างสมดุล

3. ผลการสร้างพื้นที่ท่องเที่ยวเกษตรนิเวศวัฒนธรรมโดยเครือข่ายชุมชนคน 2 ตำบล พบว่าเกิดจากกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนโดยการประชุมเครือข่ายคน 2 ตำบล พบว่า อัตลักษณ์ของพื้นที่ คือ “4 ชาติพันธุ์ วิถีผูกพันคนกับป่า” ภาพลักษณ์การท่องเที่ยว คือ “วิถีชีวิตการเกษตรของกลุ่มชาติพันธุ์ที่อาศัยอยู่กับป่า มีความเชื่อและวิถีวัฒนธรรมพึ่งพาอยู่กับธรรมชาติ” และกระบวนการสร้างพื้นที่ เส้นทาง และกิจกรรมในการท่องเที่ยวเชื่อมโยงทรัพยากรที่มีกับองค์ความรู้ ทรัพยากรธรรมชาติ วิถีการดำรงชีวิต การเกษตร และมรดกวัฒนธรรมชุมชนที่เป็นอัตลักษณ์โดดเด่นมาเป็นสินค้า กิจกรรมเส้นทางท่องเที่ยวที่มีชุมชนเป็นฐาน มาสร้างเป็นเส้นทางได้ 4 เส้นทางดังนี้

เส้นทางที่ 1 สัมผัสวิถีเกษตรนิเวศวัฒนธรรมชนเผ่ามูเซอ บ้านห้วยปลาหลด

เส้นทางที่ 2 เรียนรู้วิถีชนเผ่าม้งบ้านธงชัย เป็นเส้นทางเรียนรู้วิถีชุมชนเผ่าม้ง

เส้นทางที่ 3 ท่องธรรมชาติห้วยแม่ละเมา เรียนรู้วิถีชุมชนเกษตรคนล้านนาเส้นทาง

เส้นทางที่ 4 เรียนรู้วิถีชุมชนคนอยู่กับป่า เรียนรู้วิถีผูกพันชาวล้านนา กับชาวปกา

เกอะญอ

4. ผลการบริหารจัดการท่องเที่ยวเกษตรนิเวศวัฒนธรรมโดยเครือข่ายชุมชนที่นำไปสู่การสร้างเสน่ห์ “อดีตร่วมสมัย” ของพื้นที่ พบว่า จุดเด่นของพื้นที่มีธรรมชาติสิ่งแวดล้อม และความหลากหลายของกลุ่มชาติพันธุ์ คนในชุมชนมีอาชีพเกษตรกรรมองค์ความรู้ ในเรื่องเกษตรเป็นอย่างดี มีทุนทางประเพณีวัฒนธรรม วิถีการดำรงชีวิตที่หลากหลายของกลุ่มชาติพันธุ์ที่สามารถนำวิถีการดำรงชีวิตทางการเกษตร นิเวศ และวัฒนธรรมที่หลากหลาย มาสร้างเส้นทาง กิจกรรมทาง การท่องเที่ยวได้ โดยกำหนดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงเกษตรได้หลากหลายคนในชุมชน มีอัตราค่าไม่ตรี เอื้อเพื่อแผ้วแผ้วมีศูนย์การเรียนรู้ตามศาสตร์พระราชาและการทำเกษตรอินทรีย์ แต่พื้นที่แต่ละแห่งอยู่กระจัดกระจาย ห่างไกลกัน เข้าถึงยาก สถานที่ท่องเที่ยวบางแห่งถนนหนทาง

ไม่สามารถเดินทางเข้าไปได้ในช่วงหน้าฝน บางพื้นที่ยังขาดความพร้อมในเรื่อง น้ำ ห้องน้ำ สถานที่จอดรถ ในพื้นที่มีการจัดการท่องเที่ยว แต่ขาดการเชื่อมโยงเส้นทางกัน เพื่อร่วมกันทำงาน ไม่มีคณะกรรมการกลางในประสานงานหลัก เจ้าของพื้นที่บางคนยังขาดความเชื่อมั่นในการต้อนรับ การนำเสนอ ผลผลิตทางการเกษตรไม่แน่นอนขึ้นอยู่กับฤดูกาล สภาพภูมิอากาศ ขาดการประชาสัมพันธ์ ขาดนักสื่อความหมาย การเชื่อมโยงเส้นทาง และมีการบริหารจัดการท่องเที่ยวที่ไม่เป็นระบบ ขาดป้ายบอกทางในชุมชน คนในชุมชนส่วนใหญ่ยังคงอนุรักษ์วิถีชีวิตแบบเดิมที่มีความผูกพันกับธรรมชาติ รัฐบาลส่งเสริมและสนับสนุนการท่องเที่ยวในชุมชน รวมทั้งนโยบายของจังหวัดตากที่ใช้การท่องเที่ยวเป็นตัวส่งเสริมเศรษฐกิจฐานรากพื้นที่ตำบลพะวอ – ด่านแม่ละเมา เป็นเส้นทางสายหลักที่ใช้เดินทางไปยังเมืองชายแดน ทำให้นักท่องเที่ยวเดินทางมาอย่างจุกจิกได้สะดวก องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นพร้อมให้การสนับสนุนชุมชนในพื้นที่ด้านการจัดการท่องเที่ยว จากการพัฒนาศักยภาพทำให้ชุมชนสามารถบริหารจัดการการท่องเที่ยวเกษตรนิเวศวัฒนธรรมโดยเครือข่ายชุมชนคน 2 ตำบล (พะวอ-ด่านแม่ละเมา)”เพื่อหาแนวทางการบริหารจัดการการท่องเที่ยวที่นำไปสู่แนวทางรักษาเสน่ห์ “อดีตรวมสมัย” ด้วยการนำเอาวิถีการดำรงชีวิต ประเพณีวัฒนธรรม ภาษา อาหารพื้นถิ่น ภูมิปัญญา และเอกลักษณ์การแต่งกายที่สืบทอดกันมา และยังคงดำรงอยู่ในปัจจุบันมาใช้เป็นเสน่ห์ในการจัดการท่องเที่ยว

5. ปัจจัย เงื่อนไขที่เกี่ยวข้องในกระบวนการสร้างภาคีการท่องเที่ยว 2 ตำบล ได้แก่ ประชาชนในท้องถิ่น ภาครัฐ ภาคเอกชน สถาบันการศึกษา และการนำสื่อมวลชนมาเป็นภาคีเครือข่ายร่วมในการพัฒนาชุมชน ใช้สื่อประสมประสานในการประชาสัมพันธ์เพื่อเล่าเรื่องราว ข่าวสาร ในชุมชนให้กับบุคคลภายนอกได้รับรู้ ส่งต่อและเชื่อมโยงการท่องเที่ยวในพื้นที่เข้าด้วยกัน เป็นการเพิ่มศักยภาพการท่องเที่ยวในพื้นที่ให้มีความหลากหลายมากยิ่งขึ้น ซึ่งภาคีการท่องเที่ยว 2 ตำบล (พะวอ-ด่านแม่ละเมา) เกิดจากการสนับสนุนของภาคีภาครัฐภาคประชาชน และภาคเอกชนที่เข้ามาหนุนเสริม

อภิปรายผล

จากผลการวิจัยมีประเด็นที่สำคัญที่จะนำมาอภิปรายผล ดังนี้

1. บริบทชุมชนและพัฒนาการความเปลี่ยนแปลงของเครือข่ายชุมชน พบว่า ตำบลพะวอ ตำบลด่านแม่ละเมา เคยเป็นพื้นที่เดียวกันในอดีตชื่อตำบลพะวอ เป็นเมืองหน้าด่านที่สำคัญของไทยในการสู้รบกับพม่า ปัจจุบันเป็นเมืองหน้าด่านทางเศรษฐกิจ และแยกเขตการปกครองออกเป็นตำบลด่านแม่ละเมา สภาพพื้นที่เป็นราบลุ่ม และพื้นที่ราบสูงตั้งอยู่บนเทือกเขาถนนธงชัย อยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติ 3 แห่ง ประกอบด้วย อุทยานแห่งชาติตากสินมหาราช อุทยานแห่งชาติพาเจริญ และ อุทยานแห่งชาติขุนเขาพะวอ ทำให้ตำบลพะวอ-ด่านแม่ละเมา มีทรัพยากรธรรมชาติที่หลากหลายทั้ง น้ำตก ถ้ำ ป่าไม้ กระจายเต็มในพื้นที่ เป็นพื้นที่ป่าต้นน้ำ ทำให้มีอากาศเย็นสบายตลอดปี มีทะเลหมอก 3 ถู และ

มีลำห้วยแม่ละเมาเป็นแม่น้ำสายหลักไหลผ่าน ความอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่จึงมีชนเผ่าต่าง ๆ อพยพเข้ามาตั้งหลักปักฐาน ได้แก่ ชนเผ่าปกาเกอะญอ ชาวล้านนา มูเซอ ม้ง

จากความหลากหลายของกลุ่มชาติพันธุ์ ทำให้ในพื้นที่มีภูมิปัญญาท้องถิ่น วิธีการดำรงชีวิต วิถีเกษตรกรรม ความเชื่อ และพิธีกรรมต่าง ๆ ที่หลากหลาย จากการสืบทอดและดำรงอยู่ของแต่ละชนเผ่า ซึ่งมีความเหมือนและแตกต่างกันส่งผลถึงพฤติกรรม การดำรงชีวิตของคนในชุมชนจากการศึกษา พบว่า ในแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์มีวิธีการดำรงชีวิตทางการเกษตรโดยพึ่งน้ำทางธรรมชาติเป็นหลัก จึงมีพิธีกรรมและความเชื่อที่คล้ายคลึงกันในเรื่องป่า และแม่น้ำ โดยเชื่อว่า ในป่า และแม่น้ำมีเทวดาอารักษ์สถิตอยู่ คอยดูแล ปกป้องรักษาให้ความอุดมสมบูรณ์แก่ตน แต่ด้วยจำนวนประชากรในพื้นที่มีมากขึ้น จึงทำให้คนในชุมชนมีความจำเป็นต้องทำการแผ้วถางป่าเพื่อเป็นที่อยู่อาศัยและทำการเกษตรมากยิ่งขึ้น ส่งผลให้พื้นที่ป่าลดลง ภายหลังรัฐบาลไทยได้ประกาศให้มีการอนุรักษ์พื้นที่ป่าเป็นเขตพื้นที่อุทยานแห่งชาติ และด้วยพื้นที่ตำบลพะวอ-ตำบลแม่ละเมาที่มีพื้นที่ป่าต้นน้ำจำนวนมาก จึงได้ประกาศให้เป็นเขตพื้นที่อุทยานแห่งชาติถึง 3 แห่ง ด้วยบริบทพื้นที่ที่ตั้งบ้านเรือนมีความแตกต่างกัน บางชนเผ่าอาศัยอยู่ที่ราบลุ่มแม่น้ำ บางชนเผ่าอาศัยอยู่ที่ราบสูง ส่งผลให้พฤติกรรมวิธีการดำรงชีวิต และการสร้างบ้านเรือนของกลุ่มชาติพันธุ์แตกต่างกันไปด้วย เช่น ชนเผ่าปกาเกอะญอเป็น กลุ่มชนที่ไม่ค่อยพิถีพิถันมีวิถีชีวิตเรียบง่ายไม่พึ่งพิง และไม่ขนขวาย จึงนิยมปลูกพืชที่ดูแลง่ายไม่ต้องใส่ใจมาก ได้แก่ ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์, มันสำปะหลัง, ข้าวพันธุ์พื้นเมือง ชาวมูเซอเป็นกลุ่มชนเผ่าที่มีความเรียบง่าย ไม่ค่อยมีความประณีต ค้าขายเก่ง หากจะปลูกพืชก็จะปลูกพืชที่ดูแลง่าย ไม่ต้องเอาใจใส่มาก ได้แก่ ลูกเนียง กาแฟ โอโวกาโด ซึ่งสอดคล้องกับบทความของบริษัทเว็บส์ดี จำกัด (มหาชน). (2562) ได้ศึกษาเรื่อง ชนเผ่าต่าง ๆ พบว่า วิถีชีวิตของชาวล่าหู่ (มูเซอ) เป็นสังคมเกษตรกรรมเพื่อการยังชีพ ความอยู่รอดของชาวล่าหู่ขึ้นอยู่กับธรรมชาติอย่างกลมกลืน ไม่ว่าจะเป็นดิน ความพอดีของน้ำจากท้องฟ้า วัฒนธรรมของชาวล่าหู่ผูกพันอยู่เป็นน้ำหนึ่งอันเดียวกับธรรมชาติ ม้ง เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีความละเอียดและเรียนรู้ได้เร็ว แต่ด้วยสภาพพื้นที่สูงไม่ค่อยมีน้ำ ทำให้ต้องปลูกพืชที่ใช้น้ำน้อย ทนทาน ได้แก่ ข้าวพื้นเมือง พริก ขิง โอโวกาโด ชาวล้านนา หรือกลุ่มพี่น้องพื้นราบ ซึ่งเป็นกลุ่มที่มีความละเอียดและมีศิลปะสูง มีความรู้ในการปลูกพืชที่หลากหลาย พืชที่นิยมปลูก ได้แก่ ผักสลัด ผักตามฤดูกาล การทำการเกษตรในพื้นที่จำกัด เป็นต้น

2. ด้านศักยภาพเกษตรนิเวศวัฒนธรรมโดยเครือข่ายชุมชนคน 2 ตำบล พบว่า ชุมชนมีการปรับพฤติกรรมทำการเกษตรโดยใช้แนวคิดทฤษฎีการเกษตรตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง ทฤษฎีการพัฒนาฟื้นฟูป่าไม้อันเนื่องมาจากพระราชดำริ (ป่า 3 อย่างประโยชน์ 4 อย่าง) โดยลดพื้นที่ในการปลูกพืชเชิงเดี่ยวมาเป็นไม้ยืนต้น และช่วยกันอนุรักษ์ผืนป่าเพื่อสร้างความสมดุลของธรรมชาติ ประกอบกับพื้นที่ส่วนใหญ่อยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติ โดยให้ชุมชนลดพื้นที่เพาะปลูกเพื่อคืนพื้นที่ป่าชุมชนจึงหันมาใช้ในการท่องเที่ยวเป็นทางรอดในการดำรงชีวิตอาศัยอยู่ร่วมกับป่า ด้วยความหลากหลาย

ของชาติพันธุ์จึงทำให้พื้นที่ที่มีความแตกต่างกันทั้งด้านภาษา การแต่งกาย การเมืองการปกครอง วิธีการดำรงชีวิตและการเกษตรที่สืบทอดกันมาในแต่ละชนเผ่าที่เป็นเสน่ห์ดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้ามาสัมผัสวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ที่แตกต่างกันตามฤดูกาล ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัย พลอยศรี โปราณนันท. (2544) ได้ศึกษาเรื่อง การท่องเที่ยวเบื้องต้น พบว่า ข้อเด่นด้านอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมประเพณีหลากหลายกลุ่มชาติพันธุ์ มีวิถีชีวิตความเป็นอยู่และ วิธีการผลิตที่เอื้อต่อการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวสามารถนำมาแลกเปลี่ยน เรียนรู้กับนักท่องเที่ยวที่มาเยือนได้เป็นอย่างดี

3) การสร้างพื้นที่ท่องเที่ยวเกษตรนิเวศวัฒนธรรมโดยเครือข่ายชุมชนคน 2 ตำบล (พะวอ-ด่านแม่ละเมา) พบว่า เกิดจากกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนโดยการประชุมเครือข่ายคน 2 ตำบลและกระบวนการสร้างพื้นที่ เส้นทาง และกิจกรรมในการท่องเที่ยวเชื่อมโยงทรัพยากรที่มีกับองค์ความรู้และวิถีถิ่นของชุมชนที่เป็นอัตลักษณ์โดดเด่นเป็นกิจกรรมเส้นทางโดยจากทรัพยากรธรรมชาติ วิธีการดำรงชีวิต การเกษตร และมรดกวัฒนธรรมชุมชนมาเป็นสินค้า กิจกรรมเส้นทางท่องเที่ยวที่มีชุมชนเป็นฐาน โดยพื้นที่ตำบลพะวอ ตำบลด่านแม่ละเมาที่มีความโดดเด่นที่จะสามารถนำมาสร้างเป็นกิจกรรม เส้นทางทางการท่องเที่ยวมีจำนวน 6 หมู่บ้าน แบ่งเป็น ตำบลด่านแม่ละเมา ประกอบด้วย บ้านธงชัย บ้านห้วยปลาหลด บ้านปางसान ตำบลพะวอ ประกอบด้วย บ้านแม่ละเมา บ้านพะวอ บ้านปูแป้ แบ่งเส้นทางท่องเที่ยวออกเป็น 4 เส้นทางดังนี้

เส้นทางที่ 1 สัมผัสวิถีเกษตรนิเวศวัฒนธรรมชนเผ่ามูเซอ บ้านห้วยปลาหลด

เส้นทางที่ 2 เรียนรู้วิถีชนเผ่าม้งบ้านธงชัย เป็นเส้นทางเรียนรู้วิถีชุมชนเผ่าม้ง

เส้นทางที่ 3 ท่องธรรมชาติห้วยแม่ละเมา เรียนรู้วิถีชุมชนเกษตรคนล้านนาเส้นทาง

เส้นทางที่ 4 เรียนรู้วิถีชุมชนคนอยู่กับป่า เรียนรู้วิถีผูกพันชาวล้านนา กับชาวปกากะญอ

จากการทำกระบวนการสร้างพื้นที่ เส้นทาง และกิจกรรมในการท่องเที่ยวของพื้นที่เครือข่ายชุมชนคน 2 ตำบล เห็นถึงประเด็นแนวทางในการแก้ปัญหาและการกำหนดเส้นทางท่องเที่ยวแก่ผู้มาเยือนเชื่อมโยงทรัพยากรที่มีกับองค์ความรู้และวิถีถิ่นของชุมชนที่เป็นอัตลักษณ์โดดเด่นจากการสืบค้นจากทีมนักวิจัยชุมชนและภาคีเครือข่าย ชุมชนมีแนวทางการบริหารจัดการกลุ่มเพื่อทำเป็นกิจกรรมเส้นทางโดยจากทรัพยากรธรรมชาติ วิธีการดำรงชีวิต การเกษตร และมรดกวัฒนธรรมชุมชนมาเป็นสินค้า กิจกรรมเส้นทางท่องเที่ยวที่มีชุมชนเป็นฐานมาสร้างเป็นเส้นทางเรียนรู้แก่ผู้มาเยือนเปิดหมู่บ้านรับการท่องเที่ยวมีรูปแบบในการบริหารจัดการศูนย์ที่ชัดเจนขึ้นเป็นมาตรฐานมากยิ่งขึ้นจนสามารถรวมกันตั้งชื่อเส้นทางและฐานการเรียนรู้ของเครือข่ายชุมชนคน 2 ตำบล ให้มีความน่าสนใจ และดึงดูดใจนักท่องเที่ยวจากศักยภาพและทุนที่มี ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยเนศ ศรีสถิตย์ และนางสาววรรณ คำปวนบุตร. (2556) ได้ศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวบนฐานเชิงนิเวศวัฒนธรรมในเขตพื้นที่ตำบลพระธาตุ อำเภอนาตุญ จังหวัดมหาสารคาม ผลการวิจัยพบว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวบนฐานเชิงนิเวศวัฒนธรรม

บริบทชุมชนและนิเวศวัฒนธรรมของชุมชนที่มีการสืบทอดวัฒนธรรมด้านการเลือกบริเวณพื้นที่ตั้งชุมชนและแหล่งน้ำ รวมถึงภูมิปัญญา ประเพณี และพิธีกรรมที่เกิดจากความสัมพันธ์กันระหว่างธรรมชาติกับความเชื่อมาจากบรรพบุรุษด้านศักยภาพของคนในชุมชนคือการมีส่วนร่วมของผู้นำคนในชุมชนในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่

4) การบริหารจัดการการท่องเที่ยวเกษตรนิเวศวัฒนธรรมโดยเครือข่ายชุมชน 2 ตำบล (พะวอ-ด่านแม่ละเมา) ที่นำไปสู่การสร้างเสน่ห์ “อดีตรวมสมัย” ของพื้นที่ พบว่า จุดเด่นของพื้นที่มีธรรมชาติสิ่งแวดล้อม และความหลากหลายของกลุ่มชาติพันธุ์ คนในชุมชนมีอาชีพ เกษตรกรมีองค์ความรู้ ในเรื่องเกษตรเป็นอย่างดี มีทุนทางประเพณีวัฒนธรรม วิธีการดำรงชีวิตที่หลากหลายของกลุ่มชาติพันธุ์ที่สามารถนำวิธีการดำรงชีวิตทางการเกษตร นิเวศ และวัฒนธรรมที่หลากหลายมาสร้างเส้นทาง กิจกรรมทางการท่องเที่ยวได้ โดยกำหนดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงเกษตรได้หลากหลายคนในชุมชนมีอัธยาศัยไมตรี เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่มีศูนย์การเรียนรู้ตามศาสตร์พระราชาและการทำเกษตรอินทรีย์ แต่พื้นที่แต่ละแห่งอยู่กระจัดกระจาย ห่างไกลกัน เข้าถึงยาก สถานที่ท่องเที่ยวบางแห่งถนนหนทางไม่สามารถเดินทางเข้าไปได้ในช่วงหน้าฝน บางพื้นที่ยังขาดความพร้อมในเรื่อง น้ำ ห้องน้ำ สถานที่จอดรถ ในพื้นที่มีการจัดการท่องเที่ยว แต่ขาดการเชื่อมโยงเส้นทางกัน เพื่อร่วมกันทำงานองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น พร้อมให้การสนับสนุนชุมชนในพื้นที่ด้านการจัดการท่องเที่ยว จากการพัฒนาศักยภาพทำให้ชุมชนสามารถบริหารจัดการการท่องเที่ยวนำไปสู่แนวทางรักษาเสน่ห์ “อดีตรวมสมัย” ด้วยการนำเอาวิธีการดำรงชีวิต ประเพณีวัฒนธรรม ภาษา อาหารพื้นถิ่น ภูมิปัญญา และเอกลักษณ์การแต่งกายที่สืบทอดกันใช้เป็นเสน่ห์ในการจัดการท่องเที่ยว ซึ่งสอดคล้องกับบทความทางวิชาการของ สารคดี.คอม เรื่อง องค์ประกอบของการท่องเที่ยว (Tourism Element) ระบบการจัดการการท่องเที่ยวที่จะทำให้การท่องเที่ยวประสบผลสำเร็จอันเนื่องมาจากระบบการจัดการที่ดี แหล่งท่องเที่ยวต่างๆ จึงมีความจำเป็นที่ต้องพัฒนาระบบการจัดการที่ดี เพื่อใช้เป็นกลไกในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว และสามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวได้

5) การสร้างภาคีการท่องเที่ยว 2 ตำบล (พะวอ-ด่านแม่ละเมา) พบว่า กระบวนการสร้างภาคีการท่องเที่ยวในพื้นที่ เกิดจากขั้นตอนวิธีการดำเนินการวิจัย ในกระบวนการสร้างภาคีเครือข่ายนี้มีทั้งภาคีภายใน ประกอบด้วย คนในชุมชน ผู้นำชุมชน ผู้นำทางจิตวิญญาณ ปราชญ์ชาวบ้าน และภาคีภายนอก ประกอบด้วย องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น สถานศึกษา พัฒนาชุมชน สำนักงานพลังงานจังหวัด อุทยานแห่งชาติตากสินมหาราช ป่าไม้จังหวัด สื่อมวลชล และ บริษัทเอกชนทางการท่องเที่ยวในพื้นที่ เพื่อร่วมดำเนินจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนร่วมกัน ซึ่งกระบวนการทำงานดังกล่าวทำให้เกิดภาคีภาครัฐ ภาคประชาชน และภาคเอกชน ที่เข้ามาให้การสนับสนุนตั้งแต่ต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ

ดังนั้นปัจจัย เงื่อนไขที่เกี่ยวข้องในกระบวนการสร้างภาคีการท่องเที่ยว 2 ตำบล ประกอบด้วย ประชาชนในท้องถิ่น ภาครัฐ ภาคเอกชน สถาบันการศึกษา ดังนั้นแนวคิดการจัดการ

ท่องเที่ยวโดยชุมชนควรสร้างภาคีเครือข่ายกับทุกภาคส่วน เพื่อร่วมกันส่งเสริมและสนับสนุนการท่องเที่ยว นอกจากนั้นต้องมีการพัฒนาประชาชนในชุมชน เรื่อง โสมสത്യ ในการเป็นเจ้าบ้านที่ดีมีความรู้เรื่องการบริการ มีจิตสาธารณะ และการเป็นนักสื่อความหมายที่ดี พร้อมทั้งจะเป็นพื้นที่การท่องเที่ยวโดยชุมชน การนำสื่อมวลชนมาเป็นภาคีเครือข่ายร่วมในการพัฒนาชุมชนใช้สื่อประสมประสานในการประชาสัมพันธ์เพื่อเล่าเรื่องราว ข่าวสาร ในชุมชนให้กับบุคคลภายนอกได้รับรู้ ส่งต่อและเชื่อมโยงการท่องเที่ยวในพื้นที่เข้าด้วยกัน เพื่อเพิ่มศักยภาพการท่องเที่ยวในพื้นที่ให้มีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ ชุติรัตน์ จันทรเชื้อ และคณะ (2557) ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนาเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนเพื่อการเรียนรู้มรดกวัฒนธรรม ผลการวิจัยพบว่า ทักษะความสามารถในการจัดการท่องเที่ยวที่ชุมชนจำเป็นต้องได้รับการพัฒนา เพื่อให้ สามารถดำเนินการจัดการท่องเที่ยวได้อย่างต่อเนื่องและประสบผลสำเร็จ ประกอบด้วย 3 ด้านคือ 1) ทักษะความสามารถในการประสานงานและจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน 2) ทักษะความสามารถในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวและปฏิบัติตามแผนที่มีผลกระทบด้านลบน้อยที่สุด และ 3) ทักษะความสามารถในการบริการนักท่องเที่ยว การนำสื่อมวลชนมาเป็นภาคีเครือข่ายร่วมในการพัฒนาชุมชนใช้สื่อประสมประสานในการประชาสัมพันธ์เพื่อเล่าเรื่องราว ข่าวสาร ในชุมชนให้กับบุคคลภายนอกได้รับรู้ ส่งต่อและเชื่อมโยงการท่องเที่ยวในพื้นที่เข้าด้วยกัน เพื่อเพิ่มศักยภาพการท่องเที่ยวในพื้นที่ให้มีความหลากหลายมากยิ่งขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พจนา สวนศรี (2546) เรื่อง คู่มือการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยกล่าวถึงบทบาทและความสำเร็จของภาคีที่เกี่ยวข้องไว้ว่า ชุมชนจำเป็นต้องศึกษาและทำความเข้าใจระบบการท่องเที่ยวว่าเกี่ยวข้องกับใคร อะไรบางที่เกี่ยวข้อง และเกี่ยวข้องกับอย่างไร เพื่อกำหนดความร่วมมือและสร้างการมีส่วนร่วมในช่วงเวลาที่เหมาะสม เพื่อใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือ กำหนดความร่วมมือและการพัฒนาชุมชน การทำงานเพื่อให้การท่องเที่ยวโดยชุมชนได้รับการยอมรับโดยสร้างรูปแบบการทำงานที่ให้แต่ละกลุ่มในสังคมมีส่วนร่วมในลักษณะเป็นพันธมิตรกับชุมชน ภาคีการท่องเที่ยว 2 ตำบล (พะวอ-ด่านแม่ละเมา) เกิดจากการสนับสนุนของภาคีภาครัฐ ภาคประชาชน และภาคเอกชนที่เข้ามาหนุนเสริม

จากผลการวิจัย การสร้างพื้นที่ท่องเที่ยวเกษตรนิเวศวัฒนธรรมโดยเครือข่ายชุมชนคน 2 ตำบล (พะวอ-ด่านแม่ละเมา) อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก พบว่า อัตลักษณ์ของเครือข่ายชุมชนคน 2 ตำบล คือ “4 ชาติพันธุ์วิถีผูกพันคนกับป่า” ภาพลักษณ์การท่องเที่ยว คือ “วิถีชีวิตการเกษตรของกลุ่มชาติพันธุ์ที่อาศัยอยู่กับป่ามีความเชื่อและวิถีวัฒนธรรมพึ่งพาอยู่กับธรรมชาติ”

ข้อเสนอแนะ

1. สภาพพื้นที่และความสามารถของชุมชน มีศักยภาพพอที่จะจัดการท่องเที่ยวแต่ยังต้องการการพัฒนา เช่นบ้านธงชัยต้องการปลูกดอกไม้ทั้งหุบเขาเพื่อสร้างเสน่ห์ให้กับแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งไม่สามารถจัดได้เลยในทันทีเพราะต้องวางแผนการเพาะกล้าไม้และต้องสร้างความร่วมมือกับหลายภาคส่วน ดังนั้นชุมชนนี้จึงต้องการการพัฒนาศักยภาพด้านการจัดการโฮมสเตย์และศักยภาพอื่นเพื่อรองรับการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างมืออาชีพ รวมทั้งบ้านปางสำนที่มีกลุ่มคนศึกษาดูงานจากชุมชนอื่นที่ทางภาครัฐจัดให้ แต่ในชุมชนยังไม่มีที่พัก จึงมีความต้องการพัฒนาชุมชนให้เป็นโฮมสเตย์อย่างมีคุณภาพตามมาตรฐาน เพื่อเป็นที่ไว้วางใจแก่ผู้มาเยือน
2. สถานที่ท่องเที่ยวบางแห่งถนนหนทางไม่สามารถเดินทางเข้าไปได้ในช่วงหน้าฝน บางพื้นที่ยังขาดความพร้อมในเรื่อง น้ำ ห้องน้ำ สถานที่จอดรถ เช่น บ้านธงชัย, บ้านห้วยปลาหลด เป็นต้น ควรพัฒนาระบบโครงสร้างพื้นฐานในบ้างแห่ง เพื่อรองรับการทำการท่องเที่ยว
3. การพัฒนาศักยภาพพื้นฐานให้มีถนนที่สะดวกเข้าหมู่บ้าน
4. สนับสนุนการทำป้ายสื่อสาร ป้ายสัญลักษณ์ ป้ายบอกทาง

เอกสารอ้างอิง

- บริษัท เว็บสวีดี จำกัด (มหาชน). **ชนเผ่าต่างๆ**. สืบค้นเมื่อวันที่ 8 กุมภาพันธ์ 2562. จาก <http://www.sawadee.co.th/thailand/hilltribes/lahu.html>
- พลอยศรี โปราณนันท. (2544). **การท่องเที่ยวเบื้องต้น**. เชียงใหม่: มิ่งเมือง
- ธเนศ ศรีสถิต และนางสาววรรณ คำปวนบุตร. (2556). **การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยว บนฐานเชิงนิเวศวัฒนธรรมในเขตพื้นที่ตำบลพระธาตุ อำเภอนาคู จังหวัดมหาสารคาม**. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- สาระดีดี.คอม. 2561. **องค์ประกอบของการท่องเที่ยว (Tourism Element)**. สืบค้นเมื่อวันที่ 16 ธันวาคม 2561. จาก <https://bit.ly/2RzenQg>
- พจนา สวนศรี. 2546. **คู่มือการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน**. กรุงเทพฯ : โครงการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและธรรมชาติ.